

присутності царя, урядників та великої кількості спеціально зігнаного народу відбулося прокляття Івана Мазепи, так звана анафема.

Висновок. Систематизація синтаксичних анормативів, помічених у газеті “День”, дала змогу оцінити ступінь лінгворизику, який виникає у процесі редагування журналістських текстів. Так, високим ступенем ризику відзначаємо помилки в уживанні прийменників, випадки ненормативного узгодження присудка з підметом, помилки в реченнях із відокремленими поширеними означеннями та обставинами, а також порушення норм побудови складнопідрядних речень.

Список використаної літератури

1. Бондаренко Т. Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Т. Г. Бондаренко / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 18 с.
2. Капелюшний А. О. Стилїстика й редагування : практ. слов.-довід. журналіста / А. О. Капелюшний. – Л. : ПАІС, 2002. – 576 с.
3. Словник української мови. В 11 т. Т. 2 / ред. П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. – К. : Наук. думка, 1971. – 550 с.
4. Сучасна українська мова : [підручник] / за ред. О. Д. Пономарева. – К. : Либідь, 1997. – 400 с.

Статтю подано до редколегії
20.11.2011 р.

УДК 81'373.612:811.14'03

О. В. Ясіновська – асистент кафедри загального мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка

Концепт *πορνεία* у текстах Нового Завіту¹

Роботу виконано на кафедрі загального мовознавства ЛНУ ім. І. Франка

У статті на матеріалі грецької мови реконструйовано новозавітний концепт *πορνεία*: виявлено його змістове наповнення, встановлено структуру, враховано специфіку вербалізації, окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концепт, морально-етична проблематика Нового Завіту, смертні гріхи, *πορνεία*.

Ясиновская О. В. Концепт *πορνεία* в текстах Нового Завета. В статье на материале греческого языка реконструирован концепт Нового Завета *πορνεία*: определено его содержание, установлена структура, учтена специфика вербализации, намечены перспективы исследования.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, морально-этическая проблематика Нового Завета, смертные грехи, *πορνεία*.

Yasinovska O. V. The Concept of *πορνεία* in the Text of New Testament. The goal of the article is to reconstruct the New Testament concept *πορνεία* in terms of Greek language. Its semantic content and structure are examined, the specificity of its verbalization is taken into account in connection with other concepts. The perspectives for further research in this field are also outlined.

Key words: cognitive linguistics, concept, mortal sins, *πορνεία*.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальним напрямом сучасних вітчизняних і зарубіжних когнітивних студій є комплексне вивчення й опис концептів-домінант певної лінгвокультурної традиції. У контексті християнської культурної парадигми в такому аспекті доцільно говори-

© Ясіновська О. В., 2012

¹ Стаття є скороченим викладом ширшого дослідження авторки, присвяченого конструюванню концепту *πορνεία* у християнській культурній парадигмі.

ти про концепти, які пов'язані з центральною тут морально-етичною (МЕ) проблематикою, передусім – ті, які належать до поля гріха. Згадана ділянка вже привертала увагу дослідників – на матеріалі різних мов і джерел вивчалися такі константи християнської релігійної свідомості, які в українській мові вербалізуються, як *грїх, гнїв, страх, сум, брехня* (А. Вежбицька, В. Гак, Н. Козіна, В. Колесов, Л. Панова, Т. Радзівська, В. Сілецький, Ю. Степанов та ін.). Однак, незважаючи на активне зацікавлення мовознавців, низка вагомих у християнстві гріхів залишилися нерозглянутими. Одним із них є гріх пристрасті – *πορνεία* “розпуста”, який, можливо, з причини табуованості пов'язаної з ним теми, не був предметом спеціального розгляду мовознавців. Виняток становить розвідка Ю. Степанова [1], але й у ній представлення цього концепту в релігійній свідомості розглядається тільки побіжно.

Об'єктом статті є малодосліджена з лінгвістичного погляду понятійна ділянка “негідна сексуальна поведінка” у християнській картині світу (ХКС). Завдання полягає в реконструкції новозавітного концепту *πορνεία* з погляду лінгвокультурологічного підходу до аналізу явищ мови. Матеріалом дослідження є належні до згаданої концептуальної ділянки мовні одиниці, вибрані з критичного видання грецького тексту Нового Завіту (НЗ) К. Аланда і Е. Нестле [4]. Для встановлення внутрішньої форми концепту до уваги бралися дані Старого Завіту (СЗ), роздуми ранньохристиянських апологетів, давні й сучасні філософські та теологічні праці, також використано словниковий матеріал [5; 6].

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. У ХКС розпуста вважається одним із основних порушень Божого Закону і віднесена до смертних гріхів у всіх відомих їх переліках. Уже з початку утвердження християнства розпусту визнано істотною загрозою для життя віруючого. Свідченням цього є її категоричне засудження у найдавніших творах ранньохристиянських письменників – апостолів (авторів і канонічних, і апокрифічних текстів), апостольських отців і апологетів християнства. Зокрема, отці Церкви III–V ст. (Макарій Великий, Евагрій Понтійський, Йоан Касіан, Езихій Єрусалимський, Ніл Синайський та ін.) визначали розпусту як духовну або тілесну спокусу, що має особливо руйнівний і тривалий вплив на людину, заторкує всю її сутність і є “недугою”, з якою належить боротися до кінця життя.

Якщо у філософській літературі основний зміст розпусти визначається як “бажання і любов до статевих стосунків” (Б. Спіноза), то в християнських богословських творах різного часу при визначенні цього виду гріхів акцентовано насамперед на невідповідності Божим Законам, які регулюють сексуальність віруючих. Прикметно, що в християнському світобаченні суть гріха розпусти полягає не в самому факті існування сексуального потягу, який є природною функцією людського організму, скерованою на продовження роду, а в супутньому йому постійному прагненні насолоди, а також у зв'язку зі здатністю викликати інші гріхи. Напр., Йоан Касіан наводить такий ланцюжок взаємозумовлених гріхів: *обжерство* → *розпуста* → *срібролюбство* → *гнїв* → *печаль* → *нудьга*.

У НЗ, який є передусім моральною, повчальною книгою, спрямованою на встановлення і регулювання ставлення людей до Бога та один до одного, значно менше повчань про негідну статеву поведінку, аніж у СЗ, на якому ґрунтується християнська моральність і етика. Це пов'язано з тим, що у християнських колах обговорювати сексуальні стосунки було не прийнято (Еф. 5:3). На лексичному рівні НЗ це обмеження виявляється у відсутності спеціальних мовних засобів для позначення окремих видів розпусних дій і грішників, які їх здійснюють.

Однак автори НЗ не могли зовсім оминати цих проблем. Як відомо, християнство як ідеологія середньовіччя зародилося в античності з її плотолюбною чуттєвістю (пор., давньогрецькі містерії, храмову проституцію). У давньому світі сексуальна поведінка не була чітко врегульована етичними нормами, що зумовлювалося способом життя язичників, у яких широко практикувалися кровозмішання, одностатевий секс, розбещення дітей, проституція та ін. Зокрема, язичники ставилися до чоловіків і жінок, які займалися культовою проституцією, як до «святих», маючи на увазі їхню особливу посвяченість на служіння богам, хоч і не вважали їх зразком моральної чистоти для суспільства. Перебуваючи в таких умовах, перші християни не одразу прийняли норми поведінки нової для них культури, а за інерцією дотримувалися звичного способу життя. Саме вони, тобто ті, хто наважувався шукати чуттєвих насолод поза шлюбами чи в неприродний спосіб, стали об'єктом засудження

з боку авторів НЗ. Згаданій темі приділяється увага в усіх новозавітних текстах. Найгрунтовніше різні види негідної статевої поведінки обговорюються у посланнях апостола Павла. Ця тема “звучить” у всіх творах автора [3], але найбільше – у Першому посланні до коринтян [2].

Оскільки реконструкція концепту передбачає не тільки статичну лінеаризацію ознак єдиного поняття, але передусім скерована на встановлення типів, різновидів об’єктів і ситуацій, які входять до складу розглядуваного явища, звернемося до основних параметрів та секторів аналізованого концепту. Врахування всіх контекстів НЗ, у яких обговорена проблематика розпусних статевих дій, дає підстави виокремити такі види цього гріха: 1) статеві стосунки між людьми, близькими по крові, тобто родичами (*кровозмішання*); 2) гетеросексуальні відхилення від ідеального шлюбу, тобто позашлюбні зв’язки і подружнтя невірність (*перелюб*); 3) одностатеві стосунки (*гомосексуалізм, лесбійство*); 4) дошлюбні статеві стосунки і проституція (*блуд*); 5) рукоблудство. Вони складають окремі сектори новозавітного концепту $\rho\eta\sigma\epsilon\iota\text{-}\alpha$ і містять сукупність істотних рис, потрібних для ідентифікації цього фрагмента картини світу християн.

Семантичне ядро концепту утворюють дефініційні ознаки, пов’язані з двома видами діяльності: своєрідними гріховними намірами і власне діями. В основі розпусти – $\square\nu$ $\pi\acute{\alpha}\theta\epsilon\iota$ $\square\pi\iota\theta\upsilon\mu\acute{\iota}\alpha$ “пристрасна похоть” (1 Сол. 4:5), яка зазвичай виникає в думці і є причиною розпусних дій (Як. 1:15). Похоть – ознака язичницького життя (1 Пет. 4:3). Вона має індивідуальний характер (Як. 1:14) і є вродженим інстинктом, притаманним гріховній природі людини (2 Пет. 2:18), яка ще не пізнала Бога (1 Сол. 4:3–5). Відповідно до цього, похоть у НЗ інтерпретується як дуже сильне бажання чогось, сильніше, ніж прагнення наблизитись до Бога. Якщо у СЗ воно виявляється у поклонінні язичницьким богам, то в НЗ – це сексуальні бажання (Кол. 3:5). Центральність згаданого компонента в системі сексуальних збочень, засуджених Церквою, зумовило їх назву – “гріхи пристрасті”.

Πορνεῖα в НЗ – це передусім певна дія, процес, і як усякий процес передбачає такі компоненти: суб’єкт, об’єкт, мета, умова виникнення, місце, часовий параметр, наслідки тощо. Як явище етичне, розпушта включає також аксіологічні поняття норми, порівняння та відношення (+ або –). Зупинимося детальніше на окремих компонентах цього концепту.

Суб’єктами розпусти в текстах НЗ є: 1) *люди*: а) ті, хто загалом чинить негідні сексуальні дії; б) які займаються конкретним видом аморальної сексуальної поведінки; в) є представниками обох статей; г) ідентифіковані як конкретні особи; г) жителі окремих міст; д) перебувають у шлюбі або поза ним; е) мають різний соціальний статус; є) належать до різних етнічних груп ($\pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha$ $\tau\acute{\alpha}$ $\square\pi\theta\eta$ “всі народи”); ж) сповідують різну релігію; 2) *міста* – Вавилон, який у НЗ називається “матір’ю проститутток” \square $\mu\acute{\eta}\tau\eta\rho$ $\tau\acute{\alpha}$ $\square\nu$ $\pi\acute{\omicron}\rho\nu\omega\nu$. Об’єктами різних видів розпусних дій виступають: 1) *люди*, у яких: а) “нестійкі душі” $\psi\upsilon\chi\alpha$ \square \square $\sigma\tau\acute{\eta}\rho\iota\kappa\tau\omicron\iota$; б) особи протилежної статі, які викликають похоть; в) власне тіло; 2) *міста*: а) Вавилон, з яким $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\iota\kappa\acute{\omicron}\varsigma$ $\tau\acute{\alpha}$ \square $\gamma\acute{\alpha}$ \square \square $\pi\acute{\omicron}\rho\nu\epsilon\upsilon\sigma\alpha\nu$ “блуднили царі землі”; б) Содом і Гоморра з прилеглою територією, які \square $\kappa\lambda\omicron\rho\nu\epsilon\upsilon\sigma\alpha\sigma\alpha\iota$ $\kappa\alpha\iota$ \square $\pi\epsilon\lambda\theta\omicron$ \square $\sigma\alpha\iota$ \square $\pi\acute{\iota}\sigma\omega$ $\sigma\alpha\rho\kappa\acute{\alpha}$ \square \square $\tau\acute{\epsilon}\rho\alpha\varsigma$ “віддалились, були розпусті й кинулися за іншим тілом”; 3) *земля*, яку розбестило місто Вавилон (\square $\pi\acute{\omicron}\rho\nu\eta$ \square $\mu\epsilon\gamma\acute{\alpha}\lambda\eta$ \square $\tau\iota\varsigma$ \square $\phi\theta\epsilon\iota\rho\epsilon\nu$ $\tau\acute{\alpha}$ \square $\gamma\acute{\alpha}$ \square \square $\tau\acute{\alpha}$ $\pi\omicron\rho\nu\epsilon\iota$ \square $\alpha\tau\acute{\alpha}$ \square \square “велика проститутка, яка нищила землю своєю розпуствою”.

Метою розпусних дій, як уже зазначалося, є одержання задоволення, насолоди. Для їх виникнення потрібні сприятливі умови, зокрема, відсутність у людини обмежень (зумовлюється недостатньою вірою в Бога), настанова людини на гріх (актуалізується вольовий чинник), можуть виникнути внаслідок “затуманення” розуму, зумовленого, зокрема, сп’янінням або сном ($\mu\acute{\alpha}$ $\mu\epsilon\theta\acute{\upsilon}\sigma\kappa\epsilon\sigma\theta\epsilon$ \omicron \square ν \square , $\acute{\epsilon}\nu$ \square \square $\sigma\tau\iota\nu$ \square $\sigma\omega\tau\acute{\iota}\alpha$ “не впивайтесь вином, в якому розпушта”, \square $\nu\upsilon\pi\nu\alpha\zeta\acute{\omicron}\mu\epsilon\nu\omicron\iota$ $\sigma\acute{\alpha}\rho\kappa\alpha$ $\mu\acute{\alpha}$ \square ν $\mu\alpha\acute{\iota}\nu\omicron\upsilon\sigma\iota\nu$ “ці, що сплять, тіло опоганюють”). Локусом розпусти виступають: *людина в цілому, окремі органи її тіла: голова*, в якій народжуються гріховні наміри, *серце, око* (напр., \square $\phi\theta\alpha\lambda\mu\omicron$ \square \square $\chi\omicron\nu\tau\epsilon\varsigma$ $\mu\epsilon\sigma\tau\omicron$ \square \square $\mu\omicron\iota\chi\alpha\lambda\acute{\iota}\delta\omicron\varsigma$ “ті, що мають очі, наповнені перелюбом”), *земля* (\square $\tau\rho\upsilon\phi\acute{\eta}\sigma\alpha\tau\epsilon$ \square $\pi\acute{\alpha}$ $\tau\acute{\alpha}$ $\gamma\acute{\alpha}$ \square \square “жили розпутно на землі”), *світ* (\square $\pi\omicron\phi\upsilon\gamma\acute{\omicron}\nu\tau\epsilon\varsigma$ $\tau\acute{\alpha}$ \square \square $\tau\acute{\alpha}$ $\kappa\omicron\sigma\mu\acute{\alpha}$ \square \square \square $\pi\iota\theta\upsilon\mu\acute{\iota}\alpha$ $\phi\theta\omicron\rho$ \square \square “уникнувши знищення, яке пожадливістю розповсюдилось у світі”), а також певне *абстрактне середовище* (апостол Павло метафорично локалізує кровозмішників \square ν $\zeta\acute{\upsilon}\mu\acute{\alpha}$ $\kappa\alpha\iota$ \square $\kappa\alpha\kappa\acute{\iota}\alpha\varsigma$ $\kappa\alpha\iota$ \square $\pi\omicron\nu\eta\rho\acute{\iota}\alpha\varsigma$ “у розчині злоби й лукавства”). Розпушта має різну часову тривалість: з одного боку вона *недовговічна*

(ὁ κόσμος παράγεται καὶ ὁ πλοῦς αὐτοῦ “світ проминає і його пристрасть”; з іншого – невпинна (κατάπαυστοι μαρτίας “ті, що грішать безнастанно”), тривала, може тривати *унпродовж життя* людини, відбуватися *щодня* (напр., незаконні вчинки у Содомі та Гоморрі діялися μέρα καὶ ἡμέρα “день за днем”); її властивий циклічний характер: *може повертатись* ([погань світу] πάλιν μπλακέντες πτόνται “знову обплутує і перемагає”).

Велике значення в контексті негідної сексуальної поведінки має в НЗ ідея покарання грішників як за їхнього життя, так і після смерті. Згадана тема дуже обширна, вона є предметом іншої нашої розвідки.

4. Концепт *порнеїа* як складний комплекс ознак має різнорівневе представлення у грецькій мові НЗ: він вербалізований великою кількістю мовних засобів – слів, словосполучень, ідіом. Це вказує на його полеву структуру. Це поле нечітко окреслене, проте має чітке ядро. Це дає підстави представити його у вигляді радіальної типології, у центрі якої міститься найбільш репрезентативний елемент. Особливістю центрального члена поля “негідна сексуальна поведінка” у грецькому НЗ є лексичний суплетивізм: ядро вербалізоване іменником *порнеїа* “блуд, перелюб; проституція” і дієсловом *порнеῖω* “чинити розпусту” [5, 1256]. Згадані лексеми досить частотні в НЗ (уживаються 34 рази) і мають широку семантику. Зокрема, *порнеїа*, з одного боку, іменує різні види переступу (напр., цим словом у НЗ називають кровозмішання, для якого в грецькій мові не було спеціального терміна), з іншого – є загальною назвою аморальної сексуальної поведінки, яка включає решту видів статевої розбещеності. В останньому випадку *порнеїа* набуває значення “статева розпуста, проституція, аморальний спосіб життя”, підпорядковуючи собі решту “гріхів пристрасті” й окреслюючи відповідне концептуальне поле. Багатозначність властива і дієслову *порнеῖω*.

Іншими мовними одиницями, які у прямому й переносному значенні вживаються на позначення аморальної сексуальної поведінки в НЗ є слова: σέλευει “свавілля, розпусне насильство, хтивість, безсоромність” [5, 230], μοιχεΐα “чужоложство”, μοιχεύω “чужоложити, чинити подружню зраду”, μοιχάομαι “вчинення перелюбу”, κτορνεύω “вчинити перелюб”, κοίτη “ложе”, значення якої у (Рим. 13:13) розширюється до поняття “подружня зрада”, а також сполучення слів: παρὰ φύσιν χρήσις “протиприродні вживання”, τὸν θεσμὸν νασελεύει ναστροφίς “розбещена поведінка”, ν πλοῦς μιασμοῦ “похоть бруду”, νθρώπων πλοῦς μαιαίς “людські пожадливісті”, πάθος τιμίας “безчесна пристрасть”.

Найпоширенішими назвами діячів розпусних дій у НЗ є однокореневі лексеми πόρνοι “розпусники”, πόρνη “розпусниця”, πόρνος “розпусник”. Зрідка в новозавітних текстах трапляються спеціальні терміни, які називають учасників конкретних розпусних актів: подружньої зради – μοίχος “чужоложник”, μοιχαλίσ “чужоложниця”, учасників чоловічого одностатевого акту в НЗ називають словом ἄρσενοκοίτης “чоловіки, які віддаються неприродним статевим утіхам; гомосексуалісти” та лексемою μαλακός “м’який, зніжений, жіночоподібний, чуттєвий, розв’язаний”, яка у (1 Кор. 6:9) позначає ще й рукоблудника. Нерідко в НЗ для цього уживаються метафоричні лексичні засоби, напр., гомосексуалісти порівнюються із собакою (κύων), а разом з іншими грішниками – з безводними хмарами, гнаними вітрами; безплідними деревами, двічі померлими, вирваними з корінням; люtimi морськими хвилями, що власним соромом шумують; блукаючими зорями, яким повік збережена пречорна темрява, та ін. (νυδροὶ πνεύμων παραφερόμεναι, δένδρα φθινοπώριν καρπα δὲς ποθανόντα κριζωθέντα, κύματα γρια θαλάσσης παφρίζοντα τὰς αὐτὰν ασχύνας, στέρες πλανῶνται οὐκ εὖ ζόφος τὸ σκότους εἰς ἀνα τετήρηται). Окрім того, розпусників новозавітні автори називають лексемами, які часто застосовуються для означення й інших гріхів: прикметником πονηρός, який у НЗ має широку семантику, пор. “злий; злісний, прикрий; зіпсутий; безчесний, підлий, аморальний”, а в (1 Кор. 5:13) завдяки контексту, в якому називаються різні грішники, йдеться про кару й суд над ними, набуває значення “злочинець”; субстантивованими прикметниками σεβής “безбожний”, δίκος “несправедливий” тощо. Нерідко про учасників певних видів негідної сексуальної поведінки говорить описово: τὸ ἄργον τὸ πρᾶξας “той, хто допустився цього вчинку”, τὸν οὐτως τὸν κатеργασάμενον “той, хто це вчинив”, πίσω σαρκίς πορευόμενοι “ті, що йдуть за тілом”.

П. Куліша, І. Огієнка, І. Хоменка, Р. Турконяка; виокремлення метафоричних моделей з компонентами цього гріха і з'ясування ступеня їх поширення у дискурсі українських проповідників різного часу.

Список використаної літератури

1. Степанов Ю. Блуд (секс) как грех / Юрий Степанов // Константы : Словарь русской культуры. – М., 2004. – С. 915–922.
2. Ясіновська О. Культурно-детерміновані поняття морально-етичної сфери у Першому посланні до коринтян апостола Павла / Оксана Ясіновська // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Каразіна. – 2004. – № 632. – С. 8–10.
3. Ясіновська О. В. Мовне представлення «гріхів пристрасті» у посланнях апостола Павла // Мова і культура : наук. вид. : у 10 т. – Вип. 7. Т. IV, ч. 2. Лінгвокультурологічна інтерпретація тексту. – К., 2004. – С. 26–36.
4. The Greek New Testament / ed. by K. Aland, M. Black, C. Martini, B. Metzger (Nestle-Aland 27 th Edition of the Greek New Testament). – Stuttgart, 1993.
5. Liddell H. G. Greek-English Lexicon. – 7 th ed. – Oxford, 1890.
6. A Patristic Greek Lexicon / ed. by Lampe G.W.H. – Oxford, 1995.

Статтю подано до редколегії
14.11.2011 р.